

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вер. 2011 р. № 872. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2020).
3. Про освіту : Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.09.2020).
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 01.09.2020).
5. Сампара О. В. Публічне управління у сфері загальної середньої освіти в Україні (на прикладі ОТГ Тернопільської області) : магістерська робота (спеціальність «Публічне управління та адміністрування») / Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Львів, 2020. 89 с.

СТВОРЕННЯ НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ҐЕНДЕРНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

Надія СЕНЬОВСЬКА

**Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
vnlcats@gmail.com**

Забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до соціально-економічних і культурно-освітніх ресурсів є одним із пріоритетних завдань при розбудові відкритого і стабільного громадянського суспільства України в умовах євроінтеграції та реформування національної освіти. У цих умовах актуалізується проблема побудови недискримінаційного освітнього середовища. Його ключовий принцип – рівноцінності та паритетності статей (відповідно до таких чинних нормативно-правових документів, як Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Державна програма рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2021 року, Національні плани «Жінки, мир, безпека» та План з виконання рекомендацій Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW), Концепція Нової української школи, Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021»).

Ґендерний підхід у сучасній освіті в Україні полягає в необхідності корекції процесу соціалізації молоді із врахуванням фактору статі та відповідно до соціально-економічних умов суспільства, іншими словами – у гендерній соціалізації. Освітні заклади значною мірою визначають гендерну ідентичність неповнолітніх українців, а також ті можливості особистого, громадянського та професійного вибору, що у них є.

Створення недискримінаційного гендерного середовища у закладі загальної середньої освіти передбачає перш за все подолання гендерних стереотипів й

упереджень, які негативно впливають на дівчаток і хлопчиків, жінок і чоловіків. Важливо, щоб самі освітяни були обізнані в гендерних питаннях та вміли критично рефлексувати щодо власних упереджень і гендерних «матриць» системи освіти. Ситуація ускладнюється тим, що раніше в освіті панував статеворольовий підхід, а зараз необхідно запроваджувати гендерночутливий. Якраз він має всі засоби для забезпечення гендерної рівності (рівного правового статусу жінок і чоловіків та рівних можливостей для його реалізації) [3].

У цьому контексті вчителям необхідно розвивати власну гендерну чутливість та формувати гендерну компетентність. За таких умов учні теж будуть спроможні помічати ситуації гендерної нерівності в навколишньому житті, протистояти сексистським, дискримінаційним діям і впливам, не створювати ситуації гендерної нерівності.

Освітня галузь «Мова і література» є одним з найважливіших трансляторів, з допомогою якого може відбуватися як тиражування наявних гендерних стереотипів, так і просування ідей гендерної рівності. У державному стандарті вказано, що «формування комунікативної і літературної компетенції дітей базується на соціальних навичках, світоглядних переконаннях тощо. Поняття «соціальні навички», «світоглядні переконання» досить широкі, вони враховують і поняття «гендерної компетенції особистості дівчинки чи хлопчика» [2, с. 88].

Таким чином, актуальним стає звернення до аналізу гендерних аспектів буття людини через призму творчості видатних постатей української літератури.

Об'єктом гендерного літературознавства вчені визначають гендерну картину світу, засновану на стереотипах маскулінності і фемінності, специфіку авторської свідомості, що визначається гендерною ідентичністю, особливу точку зору автора – жінки або чоловіка – і його героїв, жанрову систему, що також має гендерне вимірювання.

Теорія гендеру дає можливість по-новому інтерпретувати твори художньої літератури. В. Агеєва підкреслює: «Гендерний аналіз, зміщуючи акценти на індивідуально-психологічну проблематику, враховуючи часто не визнані суспільством чи панівною патріархальною ідеологією погляди, дає змогу відчитувати різні рівні художнього тексту, враховувати різні ціннісні орієнтації» [1, с. 426].

У змісті творів української літератури, що вивчаються у шкільному курсі, в більшості випадків висвітлюють стосунки між жінкою і чоловіком на рівні почуттів, побуту. Проте в деяких творах вже в XIX столітті письменники намагались об'єктивно показати роль і місце жінки в суспільстві, її боротьбу за права та свободу. Поступово сформувався образ сильної жінки, яка хоче знайти застосування своїм здібностям і можливостям в умовах нового життя, нових обставин (М. Хвильовий «Сентиментальна історія»), прагне жити за велінням власної душі, за своїми переконаннями і поглядами (О. Кобилянська «Людина» (Олена), «Земля» (Анна); Леся Українка «Бояриня» (Оксана); Іван Франко «Перехресні стежки» (Регіна).

Таким чином, учителю необхідно здійснювати разом із учнями гендерний аналіз творів. Він містить декілька аспектів: 1) гендерна інтерпретація художнього

тексту (аналіз жіночих і чоловічих персонажів, визначення характеру їх взаємовідносин, причин і наслідків гендерної дисгармонії, еволюції гендерного світогляду персонажів, проектування можливих паритетних стосунків статей); 2) гендерна позиція кожного персонажа (хто із них знаходиться на I рівні – «зріла любов», на II рівні – «пасивна любов» і на III рівні – «деструктивна любов»); 3) аналіз рівня фізичної чи моральної деградації персонажів; 4) визначення гендерної поведінки героїв.

Завдяки гендерному аналізу твору вчитель української літератури може акцентувати увагу учнів на розумінні сутності гендерних стереотипів щодо ролі жінки та чоловіка у суспільстві, здійснювати гендерне виховання та сприяти створенню недискримінаційного гендерного середовища у закладі загальної середньої освіти засобами «своєї» освітньої галузі «Мова і література».

Література

1. Агєєва В. Гендерна літературна теорія та критика. *Основи теорії гендеру*: навчальний посібник / відп. ред. М. Скорик. Київ : К.І.С., 2004. С. 426–445.
2. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій / ред. рада О. М. Кікінежді, В. С. Власов, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2010. Частина 1. 328 с.
3. Словник гендерних термінів / уклад. З. В. Шевченко. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-rivnist.html> (дата звернення: 1704.2020).

ГЕНДЕРНА СТАТИСТИКА ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ДОСЯГНЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Ганна СЛОЗАНСЬКА

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
kulynyak@elr.tnpu.edu.ua

В Україні останніми роками активно піднімається питання щодо рівності прав жінок і чоловіків у суспільстві. Незважаючи на те, що затверджена низка нормативно правових актів, постанов, введено в дію різні соціальні програми, спрямовані на легітимізацію та популяризацію рівності прав жінок і чоловіків у країні, офіційна статистика, звіти свідчать, що дискримінація, стереотипність по відношенню до жінок все ще має місце в Україні.

Гендерна статистика є відображенням реальних справ у державі і свідченням того, які тенденції мають місце насправді. Вона також служить основою для прийняття політичних і програмних рішень та є критично важливою для ефективного моніторингу й аналізу гендерних досягнень і прогалін. Гендерночутлива статистика спрямована на «відображення відмінностей та нерівностей у становищі жінок і чоловіків у всіх сферах життя» [1, с. 2]. Надаючи докази гендерної рівності та гендерних розривів у ключових сферах, статистика допомагає зробити гендерні нерівності видимими, що, у свою чергу, стимулює розробку політики держави для усунення виявлених гендерних прогалін.